

(ร่าง)

แนวปฏิบัติตามมาตรา 7 พระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. 2550
สำหรับผู้ประกอบวิชาชีพ ผู้ปฏิบัติงานในสถานพยาบาลและสถานบริการสาธารณสุข*

จัดทำโดย

ศูนย์กฎหมายสุขภาพและจริยศาสตร์
คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

(ปรับปรุง ณ วันที่ ๕ มิถุนายน ๒๕๖๐)

พระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. 2550 มาตรา 7

“มาตรา 7 ข้อมูลด้านสุขภาพของบุคคล เป็นความลับส่วนบุคคล ผู้ใดจะนำไปเปิดเผยใน
ประการที่น่าจะทำให้บุคคลนั้นเสียหายไม่ได้ เว้นแต่การเปิดเผยนั้นเป็นไปตามความประสงค์ของ
บุคคลนั้น โดยตรง หรือมีกฎหมายเฉพาะบัญญัติให้ต้องเปิดเผย แต่ไม่ว่ากรณีใดๆ ผู้ใดจะอาศัย
อำนาจหรือสิทธิตามกฎหมายว่าด้วยข้อมูลข่าวสารของราชการหรือกฎหมายอื่นเพื่อขอเอกสาร
เกี่ยวกับข้อมูลด้านสุขภาพของบุคคลที่ไม่ใช่ของตนไม่ได้”

วัตถุประสงค์

1. เพื่อเผยแพร่เนื้อหาสาระและแนวทางการปฏิบัติตามมาตรา 7 พระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. 2550 แก่ผู้ประกอบวิชาชีพด้านสาธารณสุข และผู้ปฏิบัติงานในสถานพยาบาล สถานบริการสาธารณสุข หรือหน่วยงานหรือองค์กรที่เกี่ยวกับการประมวลผลข้อมูลสุขภาพของผู้ป่วย
2. สถานพยาบาล สถานบริการสาธารณสุข และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถจัดทำระเบียบหรือนโยบายเกี่ยวกับข้อมูลส่วนบุคคลด้านสุขภาพของผู้ป่วย โดยมีเนื้อหาสอดคล้องกับมาตรา 7 กฎหมายที่เกี่ยวข้อง และจริยธรรมของผู้ประกอบวิชาชีพ

* เอกสารนี้เป็นส่วนหนึ่งของ โครงการความร่วมมือทางวิชาการเกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่ด้านสุขภาพตามพระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. 2550 ดำเนินการโดย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ สนับสนุนโดย สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ (สช.)

ความนำ

ข้อมูลส่วนบุคคลด้านสุขภาพ (personal health information) หรือเวชระเบียนผู้ป่วย (medical record) มีความสำคัญต่อการดูแลรักษาผู้ป่วย การบริหารจัดการเกี่ยวกับข้อมูลส่วนบุคคลด้านสุขภาพ ไม่ที่จะเป็นการบันทึก การจัดเก็บ การใช้และการเปิดเผยควรมุ่งถึงวัตถุประสงค์สำคัญในการดูแลสุขภาพผู้ป่วยเป็นลำดับแรก

หลักจริยธรรมทางการแพทย์ที่สำคัญคือ ข้อมูลด้านสุขภาพของผู้ป่วยหรือผู้รับบริการสาธารณสุข ถือเป็นความลับที่ผู้ประกอบวิชาชีพด้านสาธารณสุข และบุคลากรผู้ปฏิบัติงานในสถานพยาบาล และสถานบริการสาธารณสุขจะต้องถือปฏิบัติอย่างเคร่งครัด เนื่องจากการรักษาความลับของข้อมูลเป็นหัวใจของเวชปฏิบัติ และเป็นสิ่งสำคัญในการรักษาความไว้วางใจและดำรงรักษาความสัมพันธ์ระหว่างบุคลากรทางการแพทย์ (แพทย์ พยาบาล และทีมผู้ให้การรักษา) กับผู้ป่วย ความเป็นส่วนตัวของผู้ป่วยที่ได้รับการเคารพ จะช่วยให้ผู้ป่วยมีอิสระและกล้าที่จะเปิดเผยข้อมูลสุขภาพของตนแก่บุคลากรทางการแพทย์ที่ให้การรักษา ซึ่งจะส่งผลกับการรักษาผู้ป่วยด้วย นอกจากนี้ ยังมีกฎหมายหลายฉบับที่กำหนดให้การรักษาความลับของข้อมูลส่วนบุคคลด้านสุขภาพเป็นหน้าที่ที่บุคลากรสาธารณสุขจะต้องปฏิบัติตาม

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ประกาศใช้เมื่อวันที่ 6 เมษายน 2560 มาตรา 32¹ ได้รับรองสิทธิของบุคคลที่จะได้รับความคุ้มครองมิให้มีการนำข้อมูลส่วนบุคคลไปใช้ประโยชน์โดยมิชอบ เว้นแต่จะมีกฎหมายให้อำนาจไว้ ซึ่งจะต้องกระทำเท่าที่จำเป็น และเพื่อประโยชน์สาธารณะ นอกจากนี้ รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2550 มาตรา 35 บัญญัติเรื่องสิทธิในความเป็นอยู่ส่วนตัว และสิทธิในข้อมูลส่วนบุคคลที่ได้รับความคุ้มครองจากการแสวงประโยชน์โดยมิชอบตามกฎหมาย

กฎหมายเกี่ยวกับข้อมูลส่วนบุคคลด้านสุขภาพมีหลายฉบับ เช่น กฎหมายควบคุมการประกอบวิชาชีพด้านสาธารณสุขฉบับต่าง ๆ (เช่น พระราชบัญญัติวิชาชีพเวชกรรม พ.ศ. 2525 พระราชบัญญัติวิชาชีพการพยาบาลและการผดุงครรภ์ พ.ศ. 2528 พระราชบัญญัติการประกอบโรคศิลปะ พ.ศ. 2542 และฉบับแก้ไขเพิ่มเติมของกฎหมายเหล่านี้) พระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ.2550 พระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. 2540 รวมถึงประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 323 แต่บทบัญญัติกฎหมายเหล่านี้ก็มิได้กำหนดรายละเอียดเรื่องแนวปฏิบัติเกี่ยวกับข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ป่วย เนื่องจากยังไม่มีกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลเป็นการเฉพาะ ขณะนี้จึงยังไม่มีหน่วยงานระดับชาติที่มีอำนาจหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับข้อมูลส่วนบุคคลของภาครัฐและภาคเอกชน โดยเฉพาะข้อมูลส่วนบุคคลด้านสุขภาพ มี

¹ มาตรา 32 “บุคคลย่อมมีสิทธิในความเป็นอยู่ส่วนตัว เกียรติยศ ชื่อเสียง และครอบครัว

การกระทำอันเป็นการละเมิดหรือกระทบต่อสิทธิของบุคคลตามวรรคหนึ่ง หรือการนำข้อมูลส่วนบุคคลไปใช้ประโยชน์ไม่ว่าในทางใด ๆ จะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ตราขึ้นเพียงเท่าที่จำเป็นเพื่อประโยชน์สาธารณะ”

เพียงสำนักงานคณะกรรมการข้อมูลข่าวสารของราชการ (สคร.) ที่รับผิดชอบข้อมูลข่าวสารที่อยู่ในความครอบครองของหน่วยงานของรัฐ ในขณะที่ในหลายประเทศ จะมีกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล และมีหน่วยงานที่มีอำนาจหน้าที่รับผิดชอบในเรื่องนี้เป็นการเฉพาะ

มาตรา 7 พระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. 2550 เป็นกฎหมายที่กำหนดหลักการในเรื่องข้อมูลด้านสุขภาพของบุคคลหรือผู้ป่วย ซึ่งใช้บังคับเป็นการทั่วไป คือ สถานบริการสาธารณสุข สถานพยาบาลของรัฐและเอกชน มีเนื้อหาหลักสอดคล้องกับหลักจริยธรรมทางการแพทย์ รวมถึงปฏิญญาสิทธิมนุษยชนว่าด้วย “สิทธิผู้ป่วย” ของแพทยสมาคมโลก

เพื่อประโยชน์ในการสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับข้อมูลส่วนบุคคลตามมาตรา 7 พระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. 2550 แก่ผู้ประกอบการวิชาชีพด้านสาธารณสุข และผู้ปฏิบัติงานในสถานพยาบาล และสถานบริการสาธารณสุข สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ (สช.) จึงได้จัดทำแนวทางปฏิบัติในเรื่องนี้ การพัฒนาแนวปฏิบัติสำหรับผู้ประกอบวิชาชีพด้านสาธารณสุขหรือผู้ปฏิบัติงานในสถานบริการสาธารณสุข สถานพยาบาลของรัฐและเอกชน ซึ่งจะครอบคลุมถึงผู้ประกอบการวิชาชีพด้านสาธารณสุขและบุคลากรที่มีใช้ผู้ประกอบการวิชาชีพ และอาจพิจารณานำไปปรับใช้ในหน่วยงานหรือองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการประมวลผลข้อมูลสุขภาพของผู้ป่วยได้ด้วย

คำนิยาม

ก) ข้อมูลส่วนบุคคลด้านสุขภาพ (personal health information) ข้อมูลสุขภาพผู้ป่วย หรือข้อมูลสุขภาพ หมายความว่า ข้อมูลทั้งหลายที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพทางกาย ทางจิต และทางสังคมของผู้ที่ระบุตัวบุคคลได้ โดยเฉพาะข้อมูลเวชระเบียน ประวัติสุขภาพผู้ป่วยหรือผู้รับบริการสาธารณสุข เช่น ข้อมูลทางคลินิก (clinical information) ของผู้ป่วยที่ได้รับการวินิจฉัยและตรวจรักษา ภาพถ่าย วิดีโอ เทปบันทึกเสียง หรือภาพอื่น ๆ ของผู้ป่วย หรือข้อมูลอื่นใดที่อาจถูกใช้และสามารถระบุตัวผู้ป่วยโดยตรงหรือโดยอ้อม

ข) ข้อมูลข่าวสารส่วนบุคคล หมายความว่า ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับสิ่งเฉพาะตัวของบุคคล เช่น การศึกษา ฐานะการเงิน ประวัติสุขภาพ ประวัติอาชญากรรม หรือประวัติการทำงาน บรรดาที่มีชื่อของผู้นั้นหรือมีเลขหมาย รหัส หรือสิ่งบอกลักษณะอื่นที่ทำให้รู้ตัวผู้นั้นได้ เช่น ลายพิมพ์นิ้วมือ แผ่นบันทึกลักษณะเสียงของคนหรือรูปถ่าย และให้หมายความรวมถึงข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับสิ่งเฉพาะตัวของผู้ที่ถึงแก่กรรมแล้วด้วย (อ้างจาก มาตรา 4 แห่งพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. 2540)

ค) ผู้ประกอบวิชาชีพด้านสาธารณสุข หมายความว่า ผู้ประกอบวิชาชีพที่มีกฎหมายกำหนดควบคุมกำกับดูแลการประกอบวิชาชีพ เช่น แพทย์ พยาบาล เภสัชกร ผู้ประกอบโรคศิลปะ

ง) บุคลากรทางการแพทย์ หมายความว่า ผู้ประกอบวิชาชีพด้านสาธารณสุข และผู้ปฏิบัติงานที่ให้บริการสาธารณสุขหรือบริการสุขภาพที่มีกฎหมายรับรอง

จ) ฐานข้อมูลสุขภาพ (health databases) หมายความว่า ระบบการรวบรวม อธิบาย จัดเก็บ เรียกคืน และหรือใช้ข้อมูลส่วนบุคคลด้านสุขภาพของกลุ่มบุคคลไม่ว่าจะใช้วิธีการใด แต่ไม่รวมถึงข้อมูลทางคลินิกที่ปรากฏในเวชระเบียนของผู้ป่วยแต่ละราย

แนวปฏิบัติตาม มาตรา 7 พระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. 2550

1. การรักษาความลับของข้อมูลส่วนบุคคลด้านสุขภาพหรือเวชระเบียน

1.1 ข้อมูลส่วนบุคคลด้านสุขภาพถือเป็นความลับส่วนบุคคลของผู้ป่วยหรือผู้รับบริการสาธารณสุข การรักษาความลับของข้อมูลส่วนบุคคลด้านสุขภาพเป็นหลักจริยธรรมทางการแพทย์ที่สำคัญ ซึ่งมีบทบัญญัติกฎหมายหลายฉบับที่กำหนดหน้าที่ของผู้ประกอบวิชาชีพด้านสาธารณสุขในเรื่องนี้

ข้อมูลสุขภาพในบางกรณี ไม่ถือเป็นข้อมูลส่วนบุคคลตามมาตรา 7 พระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ หากเป็นข้อมูลสุขภาพที่ไม่สามารถระบุถึงเฉพาะตัวบุคคลนั้นได้ เช่น ข้อมูลสุขภาพที่มีการลบสิ่งที่จะระบุตัวตนของบุคคลที่เป็นเจ้าของข้อมูลสุขภาพของผู้ป่วยหรือผู้รับบริการสาธารณสุขแล้ว (de-identified data) เช่น การลบชื่อ นามสกุล เลข HN หมายเลขบัตรประจำตัวประชาชน หรือข้อมูลใด ๆ ที่อาจจะระบุตัวบุคคลได้ ก็จะมีผลทำให้ข้อมูลนั้นไม่ถือเป็นข้อมูลส่วนบุคคลอีกต่อไป หรือฐานข้อมูลสุขภาพ (health databases) ที่มีลักษณะเป็นข้อมูลสถิติของกลุ่มประชากร เช่น การนำข้อมูลสุขภาพหรือเวชระเบียนผู้ป่วยไปใช้เพื่อวัตถุประสงค์อื่น เช่น นำข้อมูลผู้ป่วยมาใช้ในการเรียนการสอน การวิจัยในมนุษย์ การประเมินการทำงาน หรือการตรวจสอบจริยธรรมของผู้ประกอบวิชาชีพ ก็สามารถทำได้ หากได้ทำให้ข้อมูลผู้ป่วยนั้นไม่มีลักษณะเป็นข้อมูลส่วนบุคคล โดยการลบข้อมูลที่อาจบ่งชี้ตัวบุคคลได้ออกแล้ว

1.2 สถานพยาบาล และสถานบริการสาธารณสุขควรกำหนดนโยบายหรือระเบียบเกี่ยวกับจัดเก็บ การใช้งานหรือการให้บริการเวชระเบียนผู้ป่วยที่ใช้กับบุคลากรในหน่วยงานหรือองค์กรของตน

1.3 เอกสารเวชระเบียนผู้ป่วยจะต้องมีมาตรการรักษาความลับของข้อมูลที่เหมาะสม โดยหลักการแล้ว บุคลากรทางการแพทย์และผู้เกี่ยวข้องจะต้องไม่เปิดเผยให้ญาติผู้ป่วย คนใกล้ชิดหรือบุคคลอื่นล่วงรู้ เว้นแต่ผู้ป่วยหรือผู้รับบริการสาธารณสุขจะให้ความยินยอม หรือไม่ประสงค์จะให้เป็นการลับแต่ในบางกรณีผู้ป่วยอาจไม่ประสงค์ให้ญาติผู้ป่วย คนใกล้ชิดหรือบุคคลอื่นล่วงรู้ข้อมูลในเวชระเบียนของตน เพราะอาจเกิดความขัดแย้งหรือไม่ไว้วางใจกัน หรือมีกรณีที่อาจส่งผลกระทบต่อสมาชิกในครอบครัว ก็ควรพิจารณาปิดผนึกเอกสารเวชระเบียนไว้ในซองเอกสาร เช่น หลุมที่เคยมีประวัติแท้งลูก แต่มิได้เปิดเผยเรื่องนี้ให้สามีหรือคู่สมรสทราบ

1.4 เวชระเบียนที่จัดทำเป็นรูปข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ในระบบคอมพิวเตอร์ของสถานพยาบาล และสถานบริการสาธารณสุข จะต้องมียุทธศาสตร์การเก็บข้อมูล การใช้หรือการเปิดเผยข้อมูลที่มีระบบรักษาความปลอดภัย (data security) ที่เหมาะสม เพื่อป้องกันมิให้ผู้เกี่ยวข้องเข้าถึงข้อมูลได้โดย

ไม่ได้รับอนุญาตหรือการลักลอบคัดลอกข้อมูลผู้ป่วย เช่น การกำหนดชื่อบัญชีผู้ใช้ (user account) และรหัสผ่าน (password) ของผู้ใช้แต่ละราย มีข้อกำหนดห้ามนำบัญชีหรือรหัสของผู้อื่นไปใช้งาน หรือหากเป็นการเข้าถึงข้อมูลเวชระเบียนในบางเรื่อง อาจจะกำหนดให้ต้องได้รับอนุมัติจากบุคคลอื่นที่มีอำนาจด้วย

1.5 ผู้ประกอบวิชาชีพด้านสาธารณสุข บุคลากรทางการแพทย์ และผู้ปฏิบัติงานในสถานพยาบาล สถานบริการสาธารณสุข ควรหลีกเลี่ยงการส่งเวชระเบียนผู้ป่วยผ่านแอปพลิเคชันหรือวิธีการที่ไม่มีระบบรักษาความปลอดภัย หรือมีความเสี่ยงที่จะมีการนำข้อมูลในเวชระเบียนไปเผยแพร่ได้ เช่น การใช้โปรแกรม LINE ส่งเวชระเบียนไปยังบุคคลหลายคน ก็อาจมีความเสี่ยงที่ข้อมูลผู้ป่วยจะถูกส่งต่อไปยังบุคคลอื่นที่ไม่เกี่ยวข้องกับการรักษาผู้ป่วย หรือมีการนำไปเผยแพร่ให้เกิดความเสียหายแก่ผู้ป่วยได้

1.6 ผู้ที่มีสิทธิใช้หรือล่วงรู้ข้อมูลในเวชระเบียนผู้ป่วยได้คือ ผู้ประกอบวิชาชีพด้านสาธารณสุข บุคลากรทางการแพทย์ในสถานพยาบาล สถานบริการสาธารณสุข ที่มีความเกี่ยวข้องกับการดูแลรักษาผู้ป่วยรายนั้น ๆ เท่านั้น สำหรับผู้ประกอบวิชาชีพฯ ในโรงพยาบาลเดียวกันที่มีได้เป็นทีมรักษาผู้ป่วยรายนั้น ก็ไม่มีสิทธิทราบถึงข้อมูลในเวชระเบียนผู้ป่วยได้ เว้นแต่จะมีเหตุผลอันสมควร ได้รับความยินยอมจากผู้ป่วย หรือเข้ากรณีขเว้นอื่น ๆ

2. การเปิดเผยข้อมูลส่วนบุคคลด้านสุขภาพที่อาจทำให้บุคคลนั้นเสียหาย

2.1 การเปิดเผยข้อมูลส่วนบุคคลด้านสุขภาพของผู้ป่วยหรือผู้รับบริการสาธารณสุข ซึ่งอาจทำให้บุคคลนั้นเสียหาย ตาม พ.ร.บ.สุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. 2550 มาตรา 7 เป็นกรณีการเปิดเผยข้อมูลสุขภาพผู้ป่วยให้แก่บุคคลที่ไม่มีสิทธิหรือไม่มีอำนาจตามกฎหมาย ซึ่งอาจทำให้ผู้ป่วยที่เป็นเจ้าของข้อมูลได้รับความเสียหาย ผู้กระทำความผิดตามพ.ร.บ.สุขภาพแห่งชาติ มาตรา 7 ประกอบมาตรา 49 มีโทษอาญาคือผู้กระทำความผิดมีโทษจำคุกไม่เกิน 6 เดือน หรือปรับไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ อย่างไรก็ตามความผิดตามมาตรา 7 ดังกล่าว เป็นความผิดอันยอมความได้ กล่าวคือ ผู้เสียหายอาจเจรจากับผู้กระทำความผิด ไม่ร้องทุกข์หรือดำเนินคดีในเรื่องนี้ได้

หากผู้เสียหายหรือผู้ป่วยเห็นว่าตนเป็นกรณีถูกละเมิดสิทธิอย่างร้ายแรง ผู้ป่วยซึ่งเป็นเจ้าของข้อมูลจะต้องแจ้งความร้องทุกข์ภายในเวลา 3 เดือน นับแต่วันที่รู้เรื่องการกระทำความผิดและรู้ตัวผู้กระทำความผิด มิฉะนั้น สิทธิในการนำคดีอาญามาฟ้อง ย่อมระงับลง

2.2 การเปิดเผยหรือการใช้ประโยชน์จากข้อมูลส่วนบุคคลที่ไม่น่าก่อให้เกิดความเสียหายแก่บุคคลใด ย่อมไม่ถือเป็นความผิดตาม มาตรา 7 พ.ร.บ.สุขภาพแห่งชาติแต่อย่างใด โดยเฉพาะการส่งหรือแลกเปลี่ยนข้อมูลเพื่อประโยชน์ในการดูแลรักษาผู้ป่วย เช่น การขอข้อมูลประวัติการรักษาของผู้ป่วยที่เข้ารับการรักษาในสถานพยาบาลอื่น (refer) หรือการส่งข้อมูลการรักษาของผู้ป่วยของสถานพยาบาลให้แก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการเบิกจ่ายเงินตามสิทธิในระบบหลักประกันสุขภาพ ได้แก่ การขอข้อมูลของ

สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ (สปสช.) สำนักงานประกันสังคม (สปส.) กรมบัญชีกลาง จึงไม่ถือเป็นการฝ่าฝืนมาตรา 7 หน่วยงานของรัฐที่มีหน้าที่รับผิดชอบในระบบหลักประกันสุขภาพ หรือกรณีการรับรองคุณภาพสถานพยาบาลที่ดำเนินการ โดย สถาบันรับรองคุณภาพสถานพยาบาล (สรพ.) ย่อมสามารถตรวจสอบข้อมูลเวชระเบียนของผู้ป่วยในสถานพยาบาลต่าง ๆ ได้

อย่างไรก็ดี เจ้าหน้าที่ของรัฐในหน่วยงานหรือองค์กรที่ได้รับข้อมูลผู้ป่วย มีหน้าที่เก็บรักษาข้อมูลเวชระเบียนผู้ป่วยไว้เป็นความลับ หน่วยงานควรมีระเบียบปฏิบัติในการรักษาความลับข้อมูล หากมีการเปิดเผยให้บุคคลที่ไม่เกี่ยวข้องทราบ ก็อาจมีความผิดตามกฎหมายเช่นกัน

3. ข้อยกเว้นในการเปิดเผยข้อมูลด้านสุขภาพของบุคคล

3.1 การเปิดเผยข้อมูลด้านสุขภาพของบุคคลในบางกรณี ไม่ถือเป็นความผิดตาม มาตรา 7 พ.ร.บ.สุขภาพแห่งชาติ ซึ่งกำหนดข้อยกเว้นในการเปิดเผยข้อมูลด้านสุขภาพของบุคคลไว้ 2 กรณีคือ กรณีแรก การเปิดเผยนั้นเป็นไปตามความประสงค์ของบุคคลที่เป็นเจ้าของข้อมูล และกรณีที่ 2 มีกฎหมายเฉพาะบัญญัติให้ต้องเปิดเผย

3.2 ข้อยกเว้นของมาตรา 7 ในกรณีแรก คือ การเปิดเผยตามความประสงค์ของบุคคลที่เป็นเจ้าของข้อมูล เป็นกรณีที่ผู้ป่วยหรือผู้รับบริการสาธารณสุขที่เป็นเจ้าของข้อมูล ให้ความยินยอมโดยมอบอำนาจให้บุคคลอื่น สามารถรับทราบหรือเข้าถึงข้อมูลในเวชระเบียนผู้ป่วยได้ การให้ความยินยอมของเจ้าของข้อมูลจะต้องเป็นการให้ความยินยอมโดยสมัครใจ ปราศจากการขู่เข็ญ หลอกลวง รวมทั้งต้องเป็นความยินยอมที่เกิดขึ้นจากการที่เจ้าของข้อมูลนั้นได้รับทราบถึงวัตถุประสงค์ในการนำข้อมูลผู้ป่วยไปใช้ด้วย ตามหลักการเรื่อง informed consent

เช่น บริษัทประกันชีวิตที่ต้องการขอข้อมูลด้านสุขภาพของผู้เอาประกัน เพื่อตรวจสอบข้อมูลในเวชระเบียน เพื่อเบิกจ่ายเงินตามกรมธรรม์ประกันชีวิต ผู้แทนของบริษัท ๆ ก็จะต้องได้รับความยินยอมจากผู้เอาประกันชีวิตเสียก่อน ในกรณีนี้จะต้องเป็นการให้ความยินยอมที่เป็นเอกสารลายลักษณ์อักษร ในทางปฏิบัติบริษัทมักจะให้ฝ่ายการแพทย์ติดต่อกับโรงพยาบาลที่มีข้อมูลของผู้เอาประกันโดยตรง

ในบางกรณีแพทย์อาจมีความจำเป็นที่จะต้องทราบข้อมูลผู้ป่วยจากสมาชิกในครอบครัว ผู้ใกล้ชิดหรือผู้ให้การดูแลผู้ป่วย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในการดูแลรักษาผู้ป่วย ทั้งนี้ แพทย์ควรหารือกับผู้ป่วยว่า ข้อมูลประเภทใดที่ผู้ป่วยประสงค์จะแลกเปลี่ยนข้อมูลกับผู้ใกล้ชิดหรือญาติ

3.3 การกำหนดแบบฟอร์มให้ความยินยอมในการเปิดเผยข้อมูลผู้ป่วย ควรกำหนดวัตถุประสงค์ในการนำข้อมูลดังกล่าวไปใช้ที่ชัดเจนตามความจำเป็นเท่านั้น อนึ่ง โรงพยาบาลบางแห่งกำหนดแบบฟอร์มให้ผู้ป่วยให้ความยินยอมในการนำข้อมูลเวชระเบียนไปใช้ได้อย่างกว้างขวาง นอกเหนือจากการดูแลรักษาผู้ป่วย มิได้จำกัดหรือชี้ให้เห็นถึงวัตถุประสงค์ในการนำข้อมูลผู้ป่วยไปใช้

เจาะจง กรณีเช่นนี้อาจเกิดปัญหาในทางกฎหมายว่า การให้ความยินยอมดังกล่าวอาจมิชอบด้วยกฎหมาย มิได้เป็นไปตามความประสงค์ของผู้ป่วยอย่างแท้จริง

3.4 ข้อยกเว้นในกรณีที่ 2 คือ มีกฎหมายเฉพาะบัญญัติให้ต้องเปิดเผย กฎหมายปัจจุบันที่บัญญัติให้สามารถเปิดเผยข้อมูลส่วนบุคคลได้ มีดังนี้ พระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. 2540 มาตรา 24 กรณีที่ข้อมูลด้านสุขภาพของบุคคล อยู่ในความครอบครองของหน่วยงานของรัฐตาม พ.ร.บ. ข้อมูลข่าวสารของราชการ เช่น โรงพยาบาลรัฐจะเปิดเผยข้อมูลของผู้ป่วยต่อเจ้าหน้าที่ภายในโรงพยาบาลแห่งนั้น จะกระทำได้อีกต่อเมื่อเป็นการนำข้อมูลไปใช้เพื่อประโยชน์ในการดูแลรักษาผู้ป่วยรายนั้น หรือเพื่อพัฒนา ปรับปรุงคุณภาพการรักษาพยาบาลของโรงพยาบาลแห่งนั้นเอง กรณีนี้ก็เข้าข้อยกเว้นตามมาตรา 24 (1) พระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ หรือกรณีตามมาตรา 24 (4) การเปิดเผยข้อมูลที่ไม่ต้องได้รับความยินยอม

หากนำข้อมูลผู้ป่วยไปใช้ให้เพื่อประโยชน์ในการศึกษาวิจัยทางคลินิก หรือการศึกษาวิจัยเชิงระบาดวิทยา หน่วยงานหรือนักวิจัยควรดำเนินการปกปิดชื่อหรือส่วนที่ทำให้รู้ว่าเป็นข้อมูลของผู้ป่วย ซึ่งจะทำให้ข้อมูลดังกล่าวไม่ถือเป็นข้อมูลส่วนบุคคลอีก

ตัวอย่างกฎหมายที่น่าสนใจ เช่น พระราชบัญญัติโรคติดต่อ พ.ศ. 2558 มาตรา 10 ซึ่งมีเนื้อหาคือ ข้อมูลจากการเฝ้าระวัง การสอบสวนโรค หรือการแจ้งหรือรายงานตามพระราชบัญญัตินี้ ซึ่งมีการพาดพิงถึงตัวบุคคลทั้งที่ระบุตัวได้หรือไม่สามารถระบุตัวได้ จะต้องเก็บเป็นความลับและประมวลผลโดยไม่เปิดเผยชื่อบุคคล ยกเว้นเป็นกรณีเพื่อประโยชน์ในการรักษา การป้องกัน การควบคุม โรคติดต่ออันตราย หรือการเกิดโรคระบาด ซึ่งมีผลกระทบต่อสุขภาพของประชาชน เจ้าพนักงานควบคุมโรคติดต่ออาจเปิดเผยข้อมูลบางส่วนได้

กรณีที่สามารถเปิดเผยได้ตาม มาตรา 31 พระราชบัญญัติโรคติดต่อ พ.ศ. 2558 คือ ในกรณีที่มีโรคติดต่ออันตราย โรคติดต่อที่ต้องเฝ้าระวัง หรือโรคระบาดเกิดขึ้นในบุคคลที่เกี่ยวข้องตามมาตรา 31 มีหน้าที่แจ้งต่อเจ้าพนักงานควบคุมโรคติดต่อซึ่งเป็นพนักงานเจ้าหน้าที่ตามกฎหมาย

3.5 ตัวอย่างกรณีการใช้อำนาจตามกฎหมาย เพื่อขอเปิดเผยข้อมูลสุขภาพของบุคคลได้ เช่น การใช้อำนาจศาลหรือพนักงานสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ได้แก่ การใช้อำนาจในการเรียกพยานหลักฐานที่คู่กรณีไม่ยอมเปิดเผยโดยอ้างว่าเป็นความลับ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 92 หรือกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 231 หรือ การใช้อำนาจรวบรวมพยานหลักฐานในคดีอาญา ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 131 หรือการปฏิบัติตามพระราชบัญญัติหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. 2545 พระราชบัญญัติประกันสังคม พ.ศ. 2533

3.6 กรณีที่อาจมีประเด็นปัญหาในทางปฏิบัติคือ กรณีการเปิดเผยข้อมูลผู้ป่วยที่มีความจำเป็น เพื่อการป้องกันหรือระงับอันตรายต่อชีวิตหรือสุขภาพของบุคคลอื่น เช่น กรณีการตรวจพบว่าผู้ป่วย

ติดเชื้อเอชไอวีที่มีคู่สมรสแล้ว สิ่งที่น่าพิจารณาคือ โรงพยาบาลหรือแพทย์จะแจ้งข้อมูลของผู้ป่วยเอชไอวีให้แก่สามีหรือภริยาทราบได้หรือไม่ การเปิดเผยดังกล่าวจะขัดหลักจริยธรรมทางการแพทย์หรือไม่ หรือเป็นกรณีที่สามารถทำได้ตามมาตรา 24 (7) พระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ และควรมีข้อพึงปฏิบัติอย่างไร เนื่องจากยังไม่มีมาตรการบังคับของหน่วยงานหรือสภาวิชาชีพด้านสาธารณสุขในเรื่องนี้อย่างชัดเจน เช่น แนวปฏิบัติของกรมควบคุมโรคในเรื่องนี้ ระบุถึงเรื่องการรักษาความลับของผู้ป่วยมีเนื้อหาว่า “การรักษาความลับ ให้ระมัดระวังและรักษาความลับของผู้รับการตรวจอย่างเคร่งครัด และไม่แจ้งผลการตรวจให้ผู้อื่นทราบ ยกเว้นแต่จะต้องปฏิบัติหน้าที่ตามกฎหมาย”² แต่ไม่ได้ระบุถึงแนวทางหรือวิธีการแจ้งข้อมูลให้คู่สมรสหรือคู่่นอนทราบเพื่อป้องกันการติดต่อ

จากการศึกษาแนวปฏิบัติในต่างประเทศ เช่น แพทยสภาอังกฤษ (General Medical Council, Confidentiality: disclosing information about serious communicable diseases, 2009) ระบุว่าในกรณีผู้ป่วย HIV ถือเป็นข้อยกเว้นที่สามารถเปิดเผยข้อมูลสุขภาพผู้ป่วยให้แก่คนใกล้ชิดของผู้ป่วยทราบได้ แต่จะมีกระบวนการเฉพาะ รวมถึงขั้นตอนการทำ Counselling ให้แก่ผู้ป่วยเสียก่อน โดยแพทย์หรือพยาบาลควรพยายามโน้มน้าวให้ผู้ป่วย HIV แจ้งข้อมูลการติดเชื้อของตนให้คู่สมรสหรือคนในครอบครัวทราบเอง แต่หากผู้ป่วยไม่เห็นด้วย บุคลากรทางการแพทย์ก็อาจแจ้งให้คู่สมรสระมัดระวังเรื่องการมีเพศสัมพันธ์กับผู้ป่วย ในหลายประเทศ จะมีกฎหมายคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลที่กำหนดให้แพทย์มีหน้าที่แจ้งข้อมูลของผู้ป่วย HIV ให้คู่สมรสทราบ โดยมีแนวปฏิบัติในเรื่องนี้ ซึ่งจะต้องดำเนินการอย่างระมัดระวังเช่นกัน เพราะกฎหมายถือว่าการคุ้มครองสุขภาพของบุคคล มีความสำคัญมากกว่าการรักษาความลับของผู้ป่วย แต่กฎหมายไทยยังขาดแนวปฏิบัติหรือกฎหมายที่ชัดเจนในเรื่องนี้

4. สิทธิของผู้รับบริการสาธารณสุขหรือผู้ป่วยในการเข้าถึงข้อมูลของตนเอง

4.1 เมื่อสถานพยาบาลได้รับคำร้องขอจากผู้ป่วยที่ต้องการข้อมูลสุขภาพหรือสำเนาเวชระเบียนของตน สถานพยาบาลควรดำเนินการภายในเวลารวดเร็วตามสมควร และสามารถจัดเก็บค่าใช้จ่ายหรือค่าธรรมเนียมในอัตราน้อยที่สุด หรือไม่เป็นภาระจนเกินควรแก่ประชาชน ในกรณีโรงพยาบาลรัฐจะต้องปฏิบัติตามประกาศคณะกรรมการข้อมูลข่าวสารของราชการ เรื่องอัตราค่าธรรมเนียมการขอสำเนาข้อมูลข่าวสารของราชการไว้แล้ว เช่น การสำเนาข้อมูลด้วยกระดาษขนาด A4 เก็บไม่เกินแผ่นละ 1 บาท หรือคำรับรองสำเนาถูกต้องเก็บครั้งละไม่เกิน 5 บาท รวมทั้งการเก็บค่าธรรมเนียมตามต้นทุนที่แท้จริง โดย

² แนวทางการตรวจรักษาและป้องกันการติดเชื้อเอชไอวีประเทศไทย ปี 2557 จัดทำโดย สำนักโรคเอดส์ วัณโรค และโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ กรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข, น.36 และ 406.

ในกรณีที่ผู้ขอสำเนาหรือขอสำเนาที่มีคำรับรองถูกต้อง เป็นผู้มิรายได้น้อย หน่วยงานของรัฐจะพิจารณา ยกเว้นค่าธรรมเนียม หรือลดอัตราค่าธรรมเนียมให้ตามควรแก่กรณีได้

4.2 ผู้ป่วยสามารถมอบหมายให้บุคคลอื่นเป็นผู้เข้าถึงหรือขอเวชระเบียนของผู้ป่วยได้ สำหรับกรณีที่ผู้ป่วยไม่สามารถให้ความยินยอมได้ในขณะนั้น แพทย์ควรปรึกษากับญาติ สมาชิกในครอบครัว ผู้ให้การดูแลผู้ป่วย ผู้ใกล้ชิดผู้ป่วย ผู้ปกครอง ผู้พิทักษ์ ผู้อนุบาล หรือทนายความที่ผู้ป่วย มอบหมาย

4.3 ปกัญญาสิทธิสภอนว่าด้วย “สิทธิผู้ป่วย” ของแพทยสมาคมโลก และคำประกาศสิทธิและ ข้อพึงปฏิบัติของผู้ป่วย (พ.ศ. 2558) ได้รับรองเรื่องสิทธิผู้ป่วยที่จะทราบข้อมูลสุขภาพของตน การขอสำเนา เวชระเบียนของผู้ป่วยที่อยู่ในความครอบครองของแพทย์ สถานพยาบาลหรือฐานข้อมูลสุขภาพที่จัดเก็บโดย หน่วยงานหรือองค์กรอื่น ผู้ป่วยมีสิทธิขอสำเนาเวชระเบียนทั้งหมดหรือบางส่วนที่ต้องการก็ได้

ทั้งนี้ ในบางกรณีผู้ป่วยอาจประสงค์ที่จะขอข้อมูลสรุปการรักษาตนเอง ในกรณีนี้แพทย์ ควรใช้ภาษาที่คนทั่วไปเข้าใจได้ง่าย เลี่ยงการใช้ศัพท์ทางการแพทย์ หากใช้คำย่อหรือรหัสในการบันทึก ข้อมูล ก็ควรทำคำอธิบายประกอบไว้ด้วย ทั้งนี้

4.4 ผู้ป่วยมีสิทธิร้องขอให้มีการแก้ไขข้อมูลประวัติสุขภาพของตนเองที่ไม่ถูกต้อง เช่น ชื่อ นามสกุล อายุ ที่อยู่ปัจจุบัน เบอร์โทรศัพท์ ความสัมพันธ์กับสมาชิกในครอบครัว หรือเอกสารที่เกี่ยวข้อง ทั้งนี้ ผู้บันทึกข้อมูลเวชระเบียนจะต้องบันทึกคำขอแก้ไขข้อมูลดังกล่าวและประเด็นที่เกี่ยวข้องไว้ด้วย

4.5 กรณีที่ผู้ป่วยเห็นว่า ตนเองไม่ได้รับข้อมูลประวัติสุขภาพหรือสำเนาเวชระเบียนที่ ถูกต้อง ไม่ครบถ้วนหรือล่าช้า ผู้ป่วยมีสิทธิร้องเรียนต่อผู้บริหารของสถานพยาบาลเพื่อขอทราบคำอธิบาย หรืออาจร้องเรียนต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง หรือเป็นหน่วยงานซึ่งสถานพยาบาลนั้นสังกัดอยู่ เช่น กรณี โรงพยาบาลรัฐสามารถร้องเรียนต่อหน่วยงานต้นสังกัด เช่น กระทรวงสาธารณสุข กรุงเทพมหานคร หรือ สำนักงานคณะกรรมการข้อมูลข่าวสารของราชการ (สกร.) หรืออาจขอคำแนะนำจากองค์กรหรือเครือข่าย กลุ่มครอบครัว ใกล้เคียง เช่น มูลนิธิเพื่อผู้บริโภค (มพบ.) เครือข่ายผู้เสียหายทางการแพทย์

4.6 ในบางกรณีแพทย์อาจพิจารณาไม่เปิดเผยข้อมูลให้ผู้ป่วยทราบ หากการเปิดเผยดังกล่าว จะทำให้เกิดอันตรายร้ายแรงต่อตัวผู้ป่วยหรือบุคคลอื่น เช่น ผู้ป่วยจิตเวช ผู้ป่วยที่มีสภาพจิตใจหรืออารมณ์ ไม่พร้อมที่จะทราบข้อมูลสุขภาพของตนเอง ผู้ให้การรักษาก็ควรพิจารณาผลดี ผลเสียของการเปิดเผย ข้อมูลต่อผู้ป่วยด้วย

5. คำแนะนำในการจัดทำนโยบายหรือระเบียบสำหรับสถานพยาบาล สถานบริการสาธารณสุข และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

5.1 สถานพยาบาล สถานบริการสาธารณสุข และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรจัดทำนโยบายหรือระเบียบปฏิบัติเรื่องข้อมูลส่วนบุคคลด้านสุขภาพหรือข้อมูลเวชระเบียนผู้ป่วย ซึ่งมีเนื้อหาไม่ขัดกับกฎหมายที่เกี่ยวข้องและหลักธรรมาภิบาลขององค์กร และเผยแพร่ นโยบายหรือระเบียบปฏิบัติที่จำเป็น เพื่อให้ผู้ป่วยหรือประชาชนรับทราบ เช่น ระเบียบเกี่ยวกับมาตรการป้องกันการใช้หรือการเข้าถึงข้อมูลส่วนบุคคลด้านสุขภาพในฐานข้อมูลที่ไม่เหมาะสมหรือไม่มีอำนาจ ควรบันทึกข้อมูลบุคคลและเวลาที่เข้าถึงข้อมูลส่วนบุคคลด้านสุขภาพ หรือกรณีการรับส่งข้อมูลกับสถานพยาบาลอื่น หรือส่งข้อมูลไปยังหน่วยงานหรือองค์กรอื่น ควรดำเนินการผ่านเครือข่ายคอมพิวเตอร์ที่มีระบบรักษาความปลอดภัยที่น่าเชื่อถือตามมาตรฐานทางเทคนิค

5.2 สถานพยาบาลที่มีผู้ป่วยเข้ารับการรักษาในแต่ละวันเป็นจำนวนมาก ควรมอบหมายหรือกำหนดบุคคลที่มีหน้าที่รับผิดชอบด้านนโยบาย ขั้นตอนปฏิบัติต่าง ๆ เกี่ยวกับเวชระเบียนผู้ป่วย และอาจพิจารณาแต่งตั้งผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรมหรือผู้ที่มีหน้าที่รับผิดชอบฐานข้อมูลสุขภาพของสถานพยาบาล เพื่อดำเนินการตรวจสอบการปฏิบัติตามหลักการรักษาความลับ การรักษาความปลอดภัยของข้อมูล และระเบียบปฏิบัติที่เกี่ยวข้อง

5.3 หน่วยงานควรพัฒนาระบบรักษาความปลอดภัยในระบบการจัดเก็บข้อมูลสุขภาพผู้ป่วย การพัฒนาระบบเชื่อมโยงฐานข้อมูลสุขภาพผู้ป่วย เพื่อป้องกันความเสี่ยงในการเข้าถึงฐานข้อมูลสุขภาพโดยไม่มีอำนาจหรือไม่มีสิทธิเข้าถึง โดยเฉพาะการแลกเปลี่ยนข้อมูลสุขภาพผู้ป่วยภายในสถานพยาบาลหรือการโอนข้อมูลไปยังสถานพยาบาล สถานบริการสาธารณสุข หรือหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องผ่านเครือข่ายคอมพิวเตอร์ เพื่อรองรับการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้งาน

กระทรวงสาธารณสุขมีนโยบายเรื่อง eHealth หรือ Health IT ซึ่งจะมีส่วนช่วยเพิ่มคุณภาพและประสิทธิภาพของการให้บริการทางการแพทย์และสาธารณสุข ผู้ป่วยสามารถเข้าถึงระบบบริการสุขภาพได้สะดวก รวดเร็วยิ่งขึ้น มีการส่งต่อข้อมูลการรักษาผู้ป่วยได้ปลอดภัย ทำให้แพทย์มีข้อมูลมากยิ่งขึ้น ทำให้การรักษามีความเหมาะสม ทันการณ์

5.4 ควรกำหนดขั้นตอนการรับและดำเนินการตามข้อร้องเรียนหรือข้อซักถามใด ๆ เกี่ยวกับข้อมูลส่วนบุคคลด้านสุขภาพที่สะดวกและดำเนินการได้โดยง่าย และเมื่อสถานพยาบาลได้รับการซักถามหรือร้องเรียนแล้ว และพบว่าข้อร้องเรียนนั้นมีมูลเป็นไปตามที่ได้ร้องเรียนมา สถานพยาบาลควรใช้มาตรการที่เหมาะสมในการแก้ไข รวมถึงอาจจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนนโยบายหรือแนวปฏิบัติ

5.5 ควรสร้างความตระหนักของผู้ปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องกับข้อมูลผู้ป่วยในเรื่องความสำคัญของการจัดการข้อมูลเวชระเบียนผู้ป่วยที่สอดคล้องกับกฎหมาย สิทธิผู้ป่วย และแนวปฏิบัติของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

5.6 บุคลากรทางการแพทย์และผู้ปฏิบัติงานทุกคนของสถานพยาบาล สถานบริการสาธารณสุข มีหน้าที่ในการรักษาความลับในข้อมูลส่วนบุคคลด้านสุขภาพที่อยู่ในความครอบครองของตน โดยสถานพยาบาลหรือผู้ควบคุมข้อมูลส่วนบุคคลควรดำเนินการรักษาความปลอดภัยของข้อมูลส่วนบุคคลด้านสุขภาพอย่างเหมาะสม ไม่ว่าจะเป็นการจัดเก็บ การส่งหรือการรับข้อมูลด้วยวิธีการต่าง ๆ ควรหลีกเลี่ยงการส่งข้อมูลสุขภาพผ่านสื่อสังคมออนไลน์ (social media) หรือเครือข่ายคอมพิวเตอร์ที่ไม่ปลอดภัย